

amelyben német, lengyel és angol forrásokat is kamatoztatott a hazai anyag mellett megbízható interpretációval. Szenedélyesen és szerencsével is törekedett új források feltárására és bemutatására.

Még befejezhette a hazai szombatosság történetét nyomon kísérő monográfiáját, de már csak posztumusz műveként jelenhet meg.

Dán Róbert váratlan s korai halála (ötvenedik születésnapját sem érthette meg) egy nagy munkabírású, a régi magyar művelődés és irodalom kutatását felkészülten, állhatatosan és eredményesen művelő tagjától fosztott meg bennünket. Mindenkor derűs, kiegyensúlyozottságra valló alkatát, nyitottságát, segítőkész egyéniségének emlékét megőrizzük.

Komlowszki Tibor

Mezei József

(1930–1986)

Ismét érthetetlenül korán veszítettünk el egy kiváló pedagógust, írói érzékenységgű tudós esszéistát, koncepciózus tudományszervezőt: az ELTE Bölcsészettudományi Kara XIX. századi Irodalomtörténeti Tanszékének vezető professzorát, Mezei Józsefet. Az 1940-es, 1950-es évek fordulóján indult munkás- és paraszt származású új értelmiségben nem ritka a pálya korai megtörése, az élet- és munkakedv túl hamar megszakadása. Az élet meg a történelem kegyetlenül bánt azzal a nemzedékkel, amelyhez tartozott, s amely a túlteljesítés mámorában lobogva alkotta meg életművét, önnön szellemi és biológiai egzisztenciáját kockáztatva eszményei beteljesítéséért. Ítékezés vagy elsietett történelmi mérlegelés helyett szorongva kívánjuk, hogy legalább tanulást meríthessünk példájukból, sorsukból.

Mezei József 1930-ban született Cegledbercelen. Diplomáját a Bölcsészettudományi Karon 1953-ban szerezte meg. Azóta ott tanított, s elődje és mestere, Sőtér István távozása után tanszékvezető egyetemi docens, majd egyetemi tanár lett. Oktatáspolitikai és tudománypolitikai feladatokat is ellátott, dolgozott a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztályán, az Akadémia I. Osztályán, majd a Művelődési Minisztérium Irodalmi Osztályát vezette.

Termékeny, eredeti tudós volt. Legfontosabb publikációi: kb. 10 ív a Gondolat Kiadónál több kiadásban megjelent *A magyar irodalom története 1849–1905 c. kötetben* (1963 stb.); *A szimbolista élmény kialakulása. Reviczky Gyula* (1968); *A magyar regény* (1973); *Madách. Az élet értelme.* (1977)

Irodalomtörténeti érdeklődése mindenekelőtt a XIX. század második feléhez vonzotta. Kedvenc írói és költői: Arany, Tompa, Kemény, Vajda, Madách, Jókai, Mikszáth, Reviczky, Komjáthy. Közülük többről is monográfiát vagy azzal fölérő, lényegesen újat mondó nagyobb tanulmányt, kézikönyvfejezetet írt, Komjáthyról szóló úttörő munkája, sajnos, máig kiadatlan.

Nem zárkózott be szűkítő és elhatároló módon a választott korszakba, a Nyugat nagyjait, a népi írókat és a kortárs magyar irodalmat is ihletetlenül értelmezte. Sőt, nemcsak a magyart: Thomas Mann-esszéje, kedvenc fogalmainak (a mítosz, az idő, a játék stb.) pompás példatára, már jelezte mély világ-irodalmi beavatottságát. A profán mitológiaiaként értelmezett regény történetében európaiság és magyarság aspektusa jóformán szétválaszthatatlan.

Szkeptikus véleményt is hallhattunk tőle a különféle műfajelméletekről, de a maga észjárása szerint rendszeresen és módszeresen foglalkozott az irodalmi műfajokkal; elég a filológiai esendőségtől függetlenül nagyszabású és nélkülözhetetlen magyar regénytörténetre, a nemzeti líránkról szóló, bevégezetlenül is teljes értékű összefoglalásra (egyelőre kéziratban) és a drámaelméletét körvonalázó Madách-monográfiára hivatkoznunk. A művészeti irányzatokat és a korstílusokat illető nézeteiből kettőt emelünk ki. A XIX. századi magyar irodalmat hagyományosan a romantika és a realizmus küzdelmeként, szinte helycseréjeként fogták föl, Mezei József nagy érdeme, hogy – csatlakozva a realizmus-kutatáshoz és a modern törekvések iránt sem érzéketlenül – egyszerre észrevette, tudatosította a romantika folytonosságát, huszadik századba átvitelét. Arra is mindig figyelt, hogy a szellemileg, művésziileg új egyben mindig valami régebbinek a föltámasztása, kultusza, ilyen értelemben szólhat például az antikvitás, a gótika vagy a barokk hagyomány továbbéléséről, megújulásáról.

Írásai és az általa szerkesztett egyetemi tanulmánykötetek (Aranyról, Madáchról, a századvégi irodalomról) interdiszciplináris gondolkodásmódról tanúskodnak, történelmi, képzőművészeti, zenei,

nyelvészeti jártasságra vallanak. Nyelvi stílusát gyakran esszéisztikusnak minősítik, annyiban joggal, hogy az eltanulható irodalomtudományi zsargont mindig kerülte, s helyette finom megkülönböztetésekre, szépirodalmi árnyalatosságra törekedett. Nem értett egyet az ötvenes években elterjedt egyoldalúan ideologikus irodalomfelfogással, de húzódozott a későbbi visszahatástól, a szakmai egzakt-ság – néha valódi, néha azonban csak vélt – túlzásától.

Egyetemi óráit tanítványai többsége szerette, halálakor versek is íródtak róla, érzékeny szigora mégis magányossá tette. Mint kedvelt Mikszáth-hősei: nagyszabású különnc volt, szépségre, finomságra, érzékeny, másoktól tudatosan különböző nonkonformista személyiség. Akire hatott, ezzel a megszál-lottságig védett szuverenitással hatott.

Csűrös Miklós

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete szakbibliográfiája. 1985.

I. Összefoglaló művek

A magyar sajtó története. II. 1–2. Szerk.: Kosáry Domokos és Németh G. Béla. Bp. 1985. Akadémiai K. 676, 551 l.

II. Az Intézet kiadványsorozatai

Irodalomtörténeti füzetek

Szerk.: Bodnár György

110. Péterffy Ida: Horváth Ádám munkássága a „Hunniás” előtt. Bp. 1985. Akadémiai K. 205 l.
111. Markovits Györgyi: A magyar írók harca a cenzúra ellen. (1919–1944). Bp. 1985. Akadémiai K. 247 l.
112. May István: A magyar heroikus regény története. Bp. 1985. Akadémiai K. 180 l.
113. Deme Zoltán: Verseghy könyvtára. Bp. 1985. Akadémiai K. 103 l.
114. Angyalosi Gergely: A lélek lehetőségei. Bp. 1985. Akadémiai K. 123 l.
115. Barta János: A pályai ívei. Kemény Zsigmond két regényéről. Bp. 1985. Akadémiai K. 112 l.

Humanizmus és reformáció

Vásárhelyi Judit: Eszmei áramlatok és politika. Szenci Molnár Albert életművében. Bp. 1985. Akadémiai K. 142 l.

Irodalom – szocializmus

„Az időt mi hoztuk magunkkal.” Tanulmányok a szocialista irodalom történetéből. Szerk.: Illés László. Bp. 1985. Akadémiai K. 692 l.

III. Az Intézet irányítása alatt készülő kritikai kiadások

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM; Serie Nova

Johannes de Thurócz: Cronica Hungarorum. I. Textus. Ed.

Elisabeth Galántai et Julius Kristó. Bp. 1985. Akadémiai K. 331 l.

Stephanus Brodericus: De congluctu hungarum cum Solymano turcarum imperatore ad Mohach historia versissima. Ed. Petrus Kulcsár. – Oratio ad Adrianum. VI. Pontificem maximum. Ed. Csaba Csapodi. Bp. 1985. Akadémiai K. 91 l.